

Thália Budán.

Irtta Szász Károly.

Nekünk, úgynevezett „jó budaiak“nak, egészen külön számításunk van a tavasz kezdetét illetőleg. Mi nem a fecskék visszaterésért várjuk, mint a falusi emberek, hogy a tavasz megérkezését megállapíthassák, — nem is a világos überzieberekét tekintjük a kikelet bizonyosságának, mint a korzózó pesti ember, — a csillagászati nap-égyenre meg éppenséggel nem hederítünk. Nálunk akkor kezd tavaszodni, a mikor a Horváth-kertben, a Budai Szinkör tájékán, tatarozási és rendezkedési előnunkálatok mutatkoznak és akkor köszönt be a természet feltámadását jelentő szép évszak, mikor az említett ősi faalkotmány kapuján megjelennek az első szinlapok.

A muzsák e szellős templomának az az elnevezése, mit az imént említettem, t. i. *Budai Szinkör* — ma már voltaképpen az emlékek sorába tartozik, mert hivatalos neve egy pár esztendő óta *Fővárosi Nyári Színház*. De hát ezzel a névváltoztatással is olyanformán vagyunk, mint a Bánffy-féle nemzeti ünnep. Hiába állapította meg ő április 11-ikét — a 48-as törvények szentelésének hármennyire is nevezetes napját — nemzeti ünnepül: a magyar szivek kalendáriumában csak március 15-ike maradt továbbra is a „nagy idők“ piros (de nem ám vörös) betűs szabadságünnepe. Ezt a Horváth-kerti kulturális intézményt is hiába keresztelték át hatóságilag: a *vox populi* — mely kezdetben *Budai Szinkör*-nek nevezte el — az emlékek és hagyományok erejénél fogva ebben az esetben is erősebbnek bizonyul a hivatalszobákban kigondolt és aktákban keresztül vitt név-megállapító törekvéseknél.

A Budai Szinkörnek úgynevezett „hő esztendei“ a tavaly elhunyt *Krecsányi Ig-*

nác kitünő erőkből állott és nagyszerűen fegyvermezzett társulatának bevonulásával kezdődtek, 1883-ban. Addig bizony sok szomorú évad mult ott ki csöndesen, mert az öreg Budának akkor még erősen német jellegű polgársága nem nagyon lelkesedett a magyar színészetért, de meg a sok gyenge társulat próbálkozása nem is igen törhette meg a közöny jegét.

Ám azért voltak azoknak a régi évadoknak is érdekes, fényes mozzanatai. Ezek közé tartozott, hogy *Ódry Lehel* — a Nemzeti Színház mai kiváló tagjának. *Ódry Árpádnak* édes apja, ki szintén a Nemzeti Színház büszkesége volt, akkor még ennek az intézetnek kötelékébe tartozván az opera is — 1877 nyarán nagy sikerrel eljátszotta, meleg baritonján szívhez szólóan énekelte *Göndör Sándor* szerepét a *Falurosszában*. Abban az időben — abban a régi jó világban — még nem kaptak az ország első színházának tagjai olyan könnyen engedélyt más fővárosi színpadon való szereplésre, mint manapság, — sőt évad derekán valószínűleg még akkor sem gondolhattak volna rá, ha annyi színpad lett volna is Budapesten, mint ma van. De akkor a Nemzeti kívül állandó színház csak egy volt: a Népszínház. Emlékszem, egyszer, a 70-es évek végén, az akkor még friss sütetű Népszínházban, a júliusi kánikulában hirdették a *Rózsaszínű dominók* című francia bohózatban a Nemzeti Színház két pompás humoru tagjának: *Szigeti Józsefnek* és *Szathmárinénak* vendégként való fellépését mikor egyszerre csak hire jött, hogy a vendégzereplésből nem lesz semmi, mert a Nemzeti Színház igazgatósága nem adja meg az engedélyt. Aztán nagy tárgyalások következtek s végre mégis nyélbe ütődött a dolog és a *Rózsaszínű dominók* zavartalanul megjelenhettek a Népszínház hűséges publikuma előtt. *Szigeti-bácsi* és *Szathmárymama* fényes közreműködésével.

Az én legelső szinköri emlékem *Suppé* ügyesszövegű, fülbemászó muzsikájú *Fatinica* című híres operettjéhez fűződik, mit *Gerőfi* Andor színtársulata adott elő. *Gerőfi* a „szini tanoda“-t végezte, egy darabig kis szerepekben a Nemzeti Színházban játszott. aztán a vidéki direktorság rögzös útjára lépett s egy nyarat a budai szinkörben küzdött végig. Igen jó rendező volt s emlékszem, az I. fölvonás zárójelenete után, mikor a basibozukok megtámadják a muszka táborn s puffogatos csata kezdődik, a háttérben a csillagos éjszakával — a mely a felhuzott diszlet-függöny mögül egyenesen a Gellért-hegy oldaláról táruult a publikum elé — zajosan ki is tápsoltuk a jelmezekben és rakétákban igen bőkezűnek mutatkozott igazgató-rendező, a ki bodorfürtű fejét alig győzte hajtogatni a szünni nem akaróan éljenző közönség előtt.

Az akkor még egészen újdonságszámba menő pompás operettnek primadonnaszerepét — a leányruhába öltöző fiatal hadnagyét — az igazgató felesége, *Gerőfiné* játszta, a ki talán egyike volt akkor a legjobb operette-énekesnőknek, de hogy természetre nézve a legkisebb volt: az bizonyos. Bájos arcoeskájával úgy tűnt föl az orosz hadnagyoeszka fényes és fess egyenruhájában, mintha akkor lépett volna ki valami előkelő baba-üzlet kizakataból. A férfiak közül élénken emlékeztem az előadásból a mérges és torzonborz *Kancsukoff* generális és a részeges és mulatságos strázsásmester személyesítőire: amaz az öreg *Szép József*, híres buffó volt, emez pedig a kitünő komikus, *Dobocsányi Gyula*, a ki később — így emlékszem — a Népszínház tagja is volt egy darabig. A német hírlapíró tenorszerepét meg a csengőhangu, szimpátikus *Balogh* Árpád énekelte igen szépen, a kit sok-sok évvel utóbb a kolozsvári színház színpadán — az ő pályájának már erősen alkonyra hajló szakában — láttam viszont, a

Tóncos huszárok című operettnek egyik mellékszerepében.

Még szintén a *Krecsányi-éra* előtti évadok egyikében láttam a szinkörben *Toldy* Istvánnak, a ragyogó tehetségű, de kora sirba temetkezett drámaírónak nagy porf fölvert darabját, a *Kornéliát*. Ezt a színművet *Toldy* az akkori modern francia iskola recipéje szerint irtta, rendkívül ügyesen és érdekesen. 1874 decemberében adták először a Nemzeti Színházban, de néhány, tagadhatatlanul kényes részlete miatt az erkölcsbirók — a „botrányvadászok“ és a „morál Tartuffe-jei“, mint a *Toldy* méltán védelmező *Fővárosi Lapok* mondta — úgy felháborodtak, hogy a darabot a belügy-miniszternek le kellett vételnie a műsorról. Pedig a *Kornélia* nem erkölcsstelen irányzatú darab, az erkölcsstelenységnek benné látható realiztikus rajzát nem célnak tekintette a fényes tollú szerző, csak eszközül használta s esztétikailag is megtartotta a kellő korlátokat. De hát akkor még más volt az ízlés és felfogás s erre a darabra — melynek meséje a fővárosi magánszínházak sok mai jubilált darabjának borsza és paprikája, gyilkos abszintja és gyomorhábortító durvasága mellett édes tejszerű szelidséggel ömlik — rákiáltották az anathémát.

Ennek a határos színműnek szinkörbeli előadásán láttam először a címszerepet adott *Hegyesi Mari*, — a ki akkortájtban ment férjhez, szinte gyermekleány-fővel a társulat széphangu, delli baritonistájához, *Kiss Mihályhoz*. Sok szép jelenséget láttam már színpadon — de szebbet, mint a milyen volt *Hegyesi Mari* akkor abban a szerepben: alig. Játéktársai az erősebb nemből *Abonyi Gyula* és *Pálfi György* voltak, — később ők is a Nemzeti Színház tagjai — amaz a léha, cinikus férj, emez az eszményi hevületű jóbarát alakjában.

S még egy, igen kedves és megragadó

Zsinpadj jelenség emléke merül föl lelkemben, már — azt hiszem — a Krecsányi méltán híres társulata idejéből. A *Kisasszony feleségem* című, ugyancsak sikamlós francia operettet adták — mi, *Blahánéval*, a Népszínháznak is sokáig kasszadarabja volt — s a címszerepben egy akkor feltűnt új csillag ragyogott a szinkör mind felhőtlenebbé váló egén; a bájos *Kopácsi* Juliska, ki később *Karcsag* Vilmos írónak lett a felesége és nemrégiben maradt özvegyen. Nem vagyok nagy operette-járó, sok „diva“-t, különösen az ujabbakból, nem is láttam soha — de a Kopácsi Juliska elbűvölően aranyos Marjolaine-je, s az ő hamiskásan bájos dala a „rozsok közötti“ hajnali sétáról — felejthetetlen színházi emlékeim sorába tartoznak.

És még egy szinköri emlék jut eszembe, színházba járásom öskorából — a mi serdületlen gyermekkorom napfényes idejébe esik — a mely emlék, ha jól utána számitanék, talán még a *Fatinicá*-nál is régibbnek bizonyulna. *Benedek* Aladár, a ki a hatvanas—hetvenes években annyira népszerű és divatos lírai költő volt, hogy egyik verskötetét az akkortájban magyarul sokat olvasó, boldog emlékezetű Erzsébet királynénk is megvendelte, — rátévedt a drámaírás és egyben a színjátszás veszedelmes talajára, s elkövetvén *A szerelemföltö* cím alatt egy háromfelvonásos vígjátékot, annak főszerepében mint műkedvelő, maga lépett föl a szinkör színpadán, a társulat tagjai között. Más nem igen maradt meg emlékezetemben erről az előadásról, mint hogy a szerző-hős dus szöke (és természetes) fürteit nagyszerűen lobogtatta a szinkör deszkafalának repedésein besurruló esti szellő, — továbbá, hogy a II. felvonásban

egy óriási babérkoszorút eresztettek le a zsinórpadrásról, a mi azután majdnem nyaklába esett az ünnepelnek. S végül: hogy *Tihanyi* Miklós — később a Népszínház híres Gonosz Pistája — zamatos humorral adott egy magyar ruhás öreg nagybácsit, kinek az volt a szavajárása: „Komégyia, uramöcsém — mind csak komégyia!...“

... Keringek sétámon, a Horváth-kert körül s különös érzés vesz rajtam erőt. Ébren vagyok-e, vagy álmodom? A gesztenyefák már elvirágzóban, az akácok is nyílnak már, viráguk nehéz, édes illata tölti be a levegőt — tavasz, sőt tavasz dereka kell, hogy legyen már és mégis, mégis: nem lehet, hogy már benn volnánk a tavaszban! Nem lehet, hiszen a szinkör ajtai még zárva, még nincs élet a rozzant fafalak mögött — a budai tavasz fecskéi: a Sebestyén Géza művészgardájának tagjai még nincsenek itt. Mi történt itt? Talán végre mégis leültött a hatósági tűzrendészeti betiltás menyköve, a mely voltaképpen évtizedek óta fenyeget? Avagy a természet rendje borult fel — a mit nem is csudálnék ebben a teljesen felfordult világban — s még május második felében sem érkezett meg a kikelet, s a gesztenye, és akácvirágok csak valami varázslatos képzelődés szülőttei? ...

Nem, nem. A tavasz igazán itt van. Nem azért, mert a gesztenye és akác virít. hanem mert ime: a szinkör kopott falán friss színlapok diszelegnek, hirdelve, hogy a társulat már jön, május 28-án megkezdődik a játék — vagyis: megérkezik, ha elkésve is, jó öreg Budánkon is visszavonhatatlanul a szép, a kedves, az igazi tavasz! ...